

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, fakss: 67244074, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

2020. gada 6. martā Nr.1-6/10
Uz 05.02.2020. Nr.1-03.5/29

**Latvijas Republikas Satversmes tiesas
tiesnesim Jānim Neimanim**
e-pasts: tiesa@satv.tiesa.gov.lv

Par informācijas sniegšanu lietā Nr.2019-25-03

Tiesībsargs ir saņēmis Latvijas Republikas Satversmes tiesas tiesneša Jāņa Neimaņa vēstuli ar aicinājumu sniegt papildu informāciju lietā Nr.2019-25-03 par to, vai un kāpēc, pēc tiesībsarga ieskata, tādi sociālās drošības atbalsta pasākumi, kas tiek paredzēti ģimenēm (personām), kas ir pakļautas nabadzības riskam, bet atbilstoši lietā apstrīdētajai normai nav atzīstamas par trūcīgām (piemēram, sociālā atbalsta pasākumi maznodrošinātām un krīzes situācijā nonākušām ģimenēm (personām)) nenodrošina šīm ģimenēm (personām) nepieciešamo vai nenodrošina pienācīgu sociālo atbalstu pamatvajadzību apmierināšanai un cilvēka cienīgu eksistenci.

[1] Tiesībsargs piekrīt Ministru kabineta atbildes rakstā norādītajam, ka atbalsts iedzīvotājiem ar ļoti zemiem ienākumiem ir skatāms kā komplekss pasākumu kopums, tomēr jāuzsver, ka pastāvošais atbalsta kopums nav pietiekams, uz ko ir norādījušas arī starptautiskās institūcijas savos ziņojumos.¹

Arī valdība 2014.gadā koncepcijā “Par minimālā ienākuma līmeņa noteikšanu” norādīja, ka sociālās drošības sistēmas ietvaros ne valsts, ne pašvaldību sociālie transferti nav pietiekami mērķēti, lai trūcīgajiem iedzīvotājiem novērstu nabadzības risku un mazinātu nabadzības dziļumu. Pēc valsts un pašvaldību sociālo transfertu saņemšanas 96,9% gadījumu nabadzīgākie iedzīvotāji (1.kvintile ar vidējiem ienākumiem 111,88 euro uz vienu mājsaimniecības locekli mēnesī) aizvien atrodas uz nabadzības riska robežas. Tas liecina, ka sociālo transfertu apmēri ir nepietiekami, lai mazinātu iedzīvotāju nabadzību.² Uz šo brīdi esošā situācija nav būtiski mainījusies, ko apliecina turpmāk norādītais.

[2] Pieteikumā Satversmes tiesai norādīts, ka valstī ilgstoši nav pārskatīts trūcīguma līmenis un, ievērojot nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju skaitu, tiesībsargs uzskata, ka nepieciešamība pēc sociālā atbalsta pasākumiem ir daudz lielākam Latvijas iedzīvotāju skaitam, tostarp mazāk aizsargātajām iedzīvotāju grupām. Jāņem vērā, ka nereti personai

---

¹ Eiropas Sociālo tiesību komitejas 2017. gada 8. decembra secinājumi. Pieejams: <https://bit.ly/2v1ldQf>; Eiropas Komisijas dienestu darba dokuments. 2019. gada ziņojums par Latviju. Brisele, 27.2.2019., SWD(2019) 1013 final. Pieejams: <https://bit.ly/2Kwvb6I> [aplūkots 20.02.2020.]

² 30.10.2014. Ministru kabineta rīkojums Nr.619 “Par koncepciju “Par minimālā ienākuma līmeņa noteikšanu””. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/269886-par-koncepciju-par-minimala-ienakuma-limena-noteikšanu> [aplūkots 17.02.2020.]

trūcīgas personas statuss tiek atteikts, jo ienākumu līmenis par pāris euro vai pat centiem pārsniedz 128,06 euro atzīmi, taču tas neatrisina personas sociālo situāciju.

Šādā gadījumā persona var pretendēt uz maznodrošinātas personas statusu, tomēr arī šeit iedzīvotāji saskaras ar šķēršļiem, kas liedz tiem iegūt šo statusu un pretendēt uz atbalsta mehānismiem, kā arī tie nav pietiekami, par ko liecina turpmāk norādītais. Proti:

- Visupirms jāmin, ka līdz ar 2018.gadā Latvijā veikto vecuma pensiju indeksāciju, lielai daļai pensionāru pieauga pensijas apmērs, tādējādi pārsniedzot to ienākumu sliekšni, lai varētu pretendēt uz maznodrošinātas personas statusu. Tas liedza pretendēt uz vairākiem sociālajiem pabalstiem, piemēram, dzīvokļa pabalstu, ārstniecības pakalpojumu apmaksu. Jāatzīst, ka tikai neliela daļa pašvaldību (piemēram, Jelgava, Daugavpils novads, Jēkabpils) šī iemesla dēļ palielināja ienākumu sliekšņa summu maznodrošinātā statusa iegūšanai.

- Analizējot maznodrošinātu personu ienākumu apmēru, secināms, ka pašvaldību noteiktie ienākumu apmēri ir atšķirīgi. Piemēram, Valmieras pilsēta par maznodrošinātu atzīst ģimeni/personu, ja tās vidējie ienākumi katram ģimenes loceklim mēnesī pēdējo triju mēnešu laikā nepārsniedz 135,00 euro, kas ir ļoti tuvu trūcīguma sliekšnim, Līvānu novadā 145,00 – 230,00 euro, Aglonas novada pašvaldībā 150,00 euro, Ērgļu novada pašvaldībā 154,00 euro, Valkas novada pašvaldībā 175,00 euro, Skrundas novada pašvaldībā 180,00 euro, Gulbenes novada, Cēsaines novada pašvaldībā 188,00 euro, Vaiņodes novadā, Ludzas novadā 200,00 euro, Ādažu novada pašvaldībā 250,00 euro.

Daļa pašvaldību, nosakot maznodrošinātības līmeni, to ir izteikušas procentuālā attiecībā pret minimālo darba algu no 50% līdz 90% (piemēram, Babīte, Grobiņa, Dobeles, Daugavpils pilsēta, Jūrmala, Tērvete, Baldone). Savukārt Salaspils pilsētas pašvaldība maznodrošinātas personas ienākumus pielīdzina valstī noteiktajai minimālajai algai.

- Pašvaldības arī dažādi diferencē maznodrošinātības statusa piešķiršanas kritērijus. Turpmāk minētie piemēri liecina, ka šī iemesla dēļ ne visas personas, kuru ienākumi ir pašvaldības noteiktā līmeņa robežās, var pretendēt uz pašvaldības palīdzību (t.i., vērtēts tiek ne tikai ienākumu līmenis). Piemēram:

- a) Līgatnē par maznodrošinātu persona tiek atzīta, ja tās vidējie ienākumi (pēc ienākuma nodokļa nomaksas) trīs mēnešu periodā uz katru ģimenes locekli nepārsniedz pašvaldībā noteikto maznodrošinātas personas ienākumu sliekšni;³

- b) Babītē ģimene (persona) ir atzīstama par maznodrošinātu, ja tās ienākumi uz katru ģimenes locekli, kurā ir kaut viena persona darbaspējīgā vecumā, pēdējo triju mēnešu laikā nepārsniedz 50% no attiecīgā gada 1.janvārī valstī noteiktās minimālās mēneša darba algas apmēra, bet pensionāru vai invalīdu ģimenēm bez darbaspējīgām personām 65% no attiecīgā gada 1.janvārī valstī noteiktās minimālās mēneša darba algas apmēra; turklāt:

- tai nepieder naudas līdzekļu uzkrājumi, vērtspapīri vai īpašums,(..);
- tā nav noslēgusi uztura līgumu;
- tā nesaņem ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas sniegtos pakalpojumus vai tā neatrodas ieslodzījumā;
- persona ir reģistrējusies Nodarbinātības valsts aģentūrā kā bezdarbnieks, atbilstoši Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 37.panta pirmajai daļai;
- tā ir sasniedzama un savu dzīvesvietu deklarējusi Babītes novada administratīvajā teritorijā.⁴

³ 23.04.2015. Līgatnes novada domes saistošie noteikumi Nr.15/7 „Par ģimenes vai atsevišķi dzīvojošas personas atzīšanu par trūcīgu vai maznodrošinātu Līgatnes novadā”. Pieejams: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:Zjnf7GyTAYUJ:www.ligatne.lv/uploads/filedir/sn15-7parimenesvaiatseviidzvojoaspersonatzpartrengu.doc+&cd=2&hl=lv&ct=clnk&gl=lv> [aplūkots 21.02.2020.]

⁴25.10.2017. saistošie noteikumi Nr.15 “Par trūcīgas un maznodrošinātās ģimenes (personas) statusa noteikšanu Babītes novadā”. Pieejams: <http://www.babite.lv/wp-content/uploads/2015/07/SN15-Par-tr%20C5%ABc%20C4%ABgas-un-maznodro%20C5%A1in%20C4%81t%20C4%81s-%20C4%A3imenes-25.10.2017..pdf> [aplūkots 21.02.2020.]

c) Valmieras pilsētā ģimene/persona ir atzīstama par maznodrošinātu, ja tās vidējie ienākumi katram ģimenes loceklim mēnesī pēdējo triju mēnešu laikā nepārsniedz 135,00 euro un ja:

- tai nepieder naudas līdzekļu uzkrājumi, vērtspapīri vai īpašums, izņemot Ministru kabineta 30.03.2010. noteikumos Nr.299 "Par ģimenes vai atsevišķi dzīvojošas personas atzīšanu par trūcīgu" (turpmāk – Ministru kabineta noteikumi) un Valmieras pilsētas pašvaldības 29.11.2012. saistošajos noteikumos Nr.137 "Par kustamo un nekustamo īpašumu, kas nav uzskatāms par īpašumu, novērtējot ģimenes (personas) atbilstību trūcīgas ģimenes (personas) statusam, Valmieras pilsētā" noteiktais īpašums;

- tā nav noslēgusi uztura līgumu;

- tā nesaņem ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas sniegtos pakalpojumus vai tā neatrodas ieslodzījumā;

- persona ir reģistrējusies Nodarbinātības valsts aģentūrā kā bezdarbnieks atbilstoši Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 37.panta pirmajai daļai.⁵

d) Jelgavas pilsētā deklarēta ģimene (persona) atzīstama par maznodrošinātu, ja tās materiālais stāvoklis nepārsniedz Latvijas Republikas normatīvajos aktos ģimenes (personas) atzīšanai par trūcīgu un pašvaldības saistošajos noteikumos noteikto un ja:

- ģimenē ir darbspējīgas personas ar nepilngadīgiem bērniem vai bērniem līdz 24 gadu vecuma sasniegšanai, kuri iegūst izglītību klātienē, un tās vidējie ienākumi katram ģimenes loceklim mēnesī pēdējo triju mēnešu laikā nepārsniedz 295,00 euro;

- ģimenē nav darbspējīgu personu un tās vidējie ienākumi katram ģimenes loceklim mēnesī pēdējo triju mēnešu laikā nepārsniedz 295,00 euro;

- persona ir atsevišķi dzīvojošs pensionārs, persona ar invaliditāti, politiski represēts pensionārs un to vidējie ienākumi mēnesī pēdējo triju mēnešu laikā nepārsniedz 325,00 euro.⁶

Tādējādi secināms, ka, neizpildoties trūcīgas personas ienākumu sliekšnim, persona var iegūt maznodrošinātas personas statusu, taču tā piešķiršanas kritēriji pašvaldībās ir atšķirīgi, turklāt vairākās pašvaldībās maznodrošinātības ienākumu sliekšnis būtiski neatšķiras no trūcīgas personas ienākumu sliekšņa.

[3] Lai arī trūcīgas un maznodrošinātas personas statuss dod iespēju saņemt noteiktu sociālo atbalstu, tas pats par sevi vēl nenozīmē, ka tas ir pietiekams pienācīga dzīves līmeņa nodrošināšanai.

Saskaņā ar Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 35.pantu pašvaldība no sava budžeta, pirmkārt, izmaksā pabalstu garantētā minimālā ienākuma līmeņa (turpmāk – GMI) nodrošināšanai un dzīvokļa pabalstu. Neizvērtējot personas (ģimenes) ienākumus, pašvaldība var piešķirt personai pabalstu krīzes situācijā. Pašvaldībai ir tiesības izmaksāt arī citus pabalstus personas pamatvajadzību nodrošināšanai tikai tad, kad ir apmierināts pamatots pašvaldības iedzīvotāju pieprasījums pēc pabalsta GMI līmeņa nodrošināšanai un dzīvokļa pabalsts. No minētā secināms, ka likumdevējs jau sākotnēji kā primārās trūcīgu personu pamatvajadzības ir noteicis vajadzību pēc uztura un mājokļa.

GMI pabalsts

GMI līmeņa mērķis ir sniegt materiālo atbalstu ēdiena un apģērba nodrošināšanai, kā arī daļēji – mājokļa, veselības aprūpes un obligātās izglītības nodrošināšanai.

Par GMI pabalsta apmēra neatbilstību Satversmei tiesībsargs Satversmes tiesā ir iesniedzis pieteikumu, uz kura pamata ir ierosināta lieta Nr.2019-24-03. Pieteikumā, apstrīdot

⁵ 26.07.2016. Valmieras pilsētas pašvaldības saistošie noteikumi Nr.261 "Par ģimenes vai atsevišķi dzīvojošas personas atzīšanu par maznodrošinātu Valmieras pilsētā". Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/284452-par-gimenes-vai-atseviski-dzivojosas-personas-atzisanu-par-maznodrosinatu-valmieras-pilseta> [aplūkots 21.02.2020.]

⁶ 18.12.2014. Jelgavas pilsētas pašvaldības saistošie noteikumi Nr.14-25 "Trūcīgas un maznodrošinātas ģimenes (personas) statusa noteikšana Jelgavas pilsētas pašvaldībā". Pieejams: <https://m.likumi.lv/doc.php?id=271644> [aplūkots 19.02.2020.]

GMI līmeni, kas līdz 2019.gada 31.decembrim bija noteikts 53 euro apmērā, tiesībsargs norādīja, ka tas neatbilst sociāli atbildīgas valsts principam, nenodrošina cilvēka cieņas aizsardzību un neizpilda no Satversmes 109. panta izrietošo pozitīvo pienākumu valstij sniegt personai tai nepieciešamo sociālo palīdzību.

Tiesībsargs uzskata, ka arī no 2020.gada 1.janvāra noteiktais GMI līmenis 64 euro ir nepietiekams un neatbilstošs pašreizējai sociāli ekonomiskajai situācijai, kā arī starptautiskajiem cilvēktiesību standartiem. Šāds GMI līmenis joprojām nenodrošina cilvēka cienīgus dzīves apstākļus un nav pietiekams, lai apmierinātu personas pamatvajadzības.⁷ GMI līmeņa noteikšanā valdība nav ņēmusi vērā nekādus sociāli ekonomiskos rādītājus. Tāpat kā līdz šim, GMI līmenis tika noteikts politiskas vienošanās rezultātā.

Dzīvokļa pabalsts

Lai gan personai ir pieejams pašvaldības atbalsts pamatvajadzību nodrošināšanai (kas nav pietiekams), tai objektīvi rodas arī izdevumi, kas saistīti ar mājokli.

Vērtējot pieejamos statistikas datus, norādāms, ka 2018.gadā mājokļa izdevumi vidēji bija 150 euro mēnesī uz vienu mājsaimniecību. Mājsaimniecībām, kas īrē mājokļus izdevumi par dzīvesvietu bija vidēji 162 euro mēnesī, bet Rīgā ievērojami vairāk – 241 euro mēnesī. 2018.gadā tikai 24,4 % mājsaimniecību nebija grūtību segt mājokļa izdevumus. Mājokļa izdevumu segšana bija nedaudz apgrūtināta 47,6 % mājsaimniecību. Šo izdevumu segšana ļoti apgrūtināta bija 28,0 % mājsaimniecību. Vislielākās grūtības segt mājokļa izdevumus bija senioriem vecumā no 65 gadiem un nepilnām ģimenēm (viens pieaugušais ar bērniem), attiecīgi – 46% un 35,6 %.⁸

Analizējot dzīvokļa pabalstus pašvaldībās, secināms, ja Rīgā personai ik mēnesi tiek segtas faktiskās izmaksas (nepārsniedzot normatīvus dzīvokļa pabalsta aprēķināšanai) par dzīvojamo telpu īri vai apsaimniekošanu, izdevumi par cieto kurināmo, elektroenerģiju, gāzi, ūdeni, telefonu un internetu⁹, tad citās Latvijas pašvaldībās atbalsts ir daudz niecīgāks, piemēram:

- Jēkabpils novadā dzīvokļa pabalstu piešķir vienreiz kalendārajā gadā 100 euro apmērā daļējai komunālo un apkures maksājumu segšanai vai kurināmā iegādei;¹⁰

- Rūjienā dzīvokļa pabalstu piešķir vienu reizi kalendārajā gadā vienai mājsaimniecībai 125 euro apmērā.¹¹

- Strenču novads¹² mājokļa pabalstu 120 euro apmērā vienu reizi gadā piešķir tikai trūcīgām personām.

- Aglonā¹³, Alojā¹⁴ dzīvokļa pabalstu ir tiesības saņemt tikai ģimenei (personai), kurai piešķirts trūcīgas ģimenes (personas) statuss, un tas noteikts 50 euro apmērā vienu reizi gadā.

⁷ Sk. Tiesībsarga 2019. gada 1. oktobra pieteikumā Satversmes tiesai norādītos argumentus.

⁸ 2018. gadā mājokļa izdevumi vidēji 150 eiro mēnesī. Centrālā statistikas pārvalde. 07.03.2019. Pieejams: <https://www.csb.gov.lv/lv/statistika/statistikas-temas/socialie-procesi/majokla-apstaki/meklet-tema/2610-majokla-uzturesanas-izdevumi-2018-gada> [aplūkots 21.02.2020.]

⁹ Rīgas domes 2013. gada 15. janvāra saistošie noteikumi Nr. 202 “Par ģimenes vai atsevišķi dzīvojošas personas atzīšanu par trūcīgu vai maznodrošinātu un sociālajiem pabalstiem Rīgas pilsētas pašvaldībā”. <https://likumi.lv/ta/id/254202>

¹⁰ Jēkabpils novada domes 2015. gada 26. novembra saistošie noteikumi Nr. 13/2015 “Par ģimenes vai atsevišķi dzīvojošas personas atzīšanu par trūcīgu vai maznodrošinātu un sociālās palīdzības pabalstiem Jēkabpils novadā”. http://jekabpilsnovads.lv/wp-content/uploads/2019/05/SN-Nr.13_2015_KONSOLIDETL.doc

¹¹ 16.11.2017. Rūjienas novada pašvaldības saistošie noteikumi Nr.13/2017 „Par sociālās palīdzības pabalstiem Rūjienas novadā”. Pieejams: <http://www.rujiena.lv/files/raksti/socdienests/dokumenti/SN-13-2017.pdf> [aplūkots 21.02.2020.]

¹² Pabalsti trūcīgajiem. Pieejams: <https://strencunovads.lv/pakalpojumi/socialais-dienests/atvieglrojumi-un-palidziba/pabalsti-trucigajiem/>[aplūkots 25.02.2020.]

¹³ Saistošie noteikumi Nr. 6 Par sociālās palīdzības pabalstiem Aglonas novadā. Pieejams: <http://www.aglona.lv/sociala-palidziba/socialais-dienests/>

¹⁴ 2015.gada 26. februāra Alojā novada domes saistošie noteikumi Nr.8 “Par sociālās palīdzības pabalstiem Alojā novadā”. Pieejams: http://www.aloja.lv/wp-content/uploads/2014/10/aloja.lv_saistosie-nr.8.pdf [aplūkots 28.02.2020.]

- Cesvainē¹⁵ tikai trūcīgas personas vienu reiz gadā var saņemt dzīvokļa pabalstu un tas noteikts 42,69 euro apmērā, kas būtībā ir 3,56 euro mēnesī.

- Arī Ciblas novads dzīvokļa pabalstu piešķir tikai trūcīgām personām, tās diferencējot: 80,00 euro apmērā trūcīgai ģimenei (personai), kuras kurināmo nevar iegūt no sava īpašuma un 40,00 euro apmērā trūcīgai ģimenei (personai), kurai īpašumā ir mežs.

- Ērgļu novada pašvaldība mājokļa pabalstu dzīvojamās telpas apkures izdevumiem piešķir trūcīgai personai vai ģimenei, kas dzīvo centralizētās siltumapgādes sistēmai pieslēgtā dzīvoklī, trīs apkures mēnešu izmaksu apmērā; trūcīgai personai vai ģimenei, kas dzīvo individuāli apkurināmā dzīvoklī, malkas iegādei piešķir pabalstu 120,00 euro apmērā, bet vientuļam pensionāram, personai ar pirmās grupas invaliditāti mājokļa pabalsts tiek piešķirts saistošajos noteikumos noteiktajā kārtībā.¹⁶

- Ludzā dzīvokļa pabalsts trūcīgām personām (ģimenēm) tiek piešķirts, t.sk., komunālo pakalpojumu (ūdens, kanalizācija, atkritumu izvešana) apmaksai līdz 15,00 euro gadā katrai personai, kuru dzīvesvieta ir deklarēta mājoklī uz pieprasītāja iesnieguma pamata. Savukārt maznodrošinātām personām (ģimenēm) pabalsts tiek piešķirts, t.sk., kurināmā iegādei personai (ģimenei), kura dzīvo dzīvoklī vai mājā bez centralizētās siltumapgādes, līdz 90,00 euro gadā.¹⁷

Jāatzīst, ka vairākums pašvaldību dzīvokļu pabalstu izmaksā tikai apkures sezonā vai vienu reizi gadā, līdz ar to tas nenodrošina ikmēneša atbalstu mājokļa uzturēšanā, kas ir īpaši svarīgi trūcīgām un maznodrošinātām personām. Turklāt vairākās pašvaldībās dzīvokļa pabalsts tiek piešķirts tikai trūcīgām personām. Tikai atsevišķās pašvaldībās (piemēram, Rīga, Salaspils, Jelgava) dzīvokļa pabalstu izmaksā visa gada garumā (kamēr personai ir attiecīgs statuss), līdz ar to secināms, ka tikai atsevišķās pašvaldības realizē sociāli atbildīgu pieeju dzīvokļa pabalsta izmaksā, pārējos gadījumos dzīvokļa pabalsta izmaksai ir tikai simboliska nozīme, kaut bieži vien šī izmaksu pozīcija veido ievērojamu personas ikmēneša izdevumu daļu.

Būtiski uzsvērt, ka dzīvokļa pabalstam pašvaldībās nav vienotas pieejas tā reglamentēšanā, taču tas ir viens no būtiskākajiem pabalsta veidiem, jo atvieglo personas pamatvajadzību nodrošināšanai nepieciešamo līdzfinansējumu. Tiesībsargs ir konstatējis, ka tieši mājokļa uzturēšanas izdevumus iedzīvotāji uzskata par visbūtiskākajiem, kas noteikti ir apmaksājami. Lai nosegtu šos izdevumus, daļa iedzīvotāju nevar atļauties pienācīgu uzturu un veselības aprūpes pakalpojumus, tai skaitā iegādāties, nepieciešamās zāles.¹⁸

Saskaņā ar Centrālās statistikas pārvaldes datiem 2018.gadā dzīvokļa pabalstu saņēma 83 tūkstoši iedzīvotāju, bet 2017.gadā 93,7 tūkstoši iedzīvotāju.¹⁹

Pabalsts krīzes situācijā

Pabalstu krīzes situācijā (situācija, kurā ģimene (persona) katastrofas, dabas stihijas vai citu no ģimenes (personas) gribas neatkarīgu apstākļu dēļ pati saviem spēkiem nespēj nodrošināt savas pamatvajadzības un tai ir nepieciešama psihosociāla vai materiāla palīdzība) pašvaldības piešķir dažādos apmēros, kas pārsvarā ir valstī noteiktās minimālās mēnešalgas

¹⁵ Par dzīvokļa pabalstu Cesvainē. Pieejams:

http://www.cesvaine.lv/uploads/tx_templavoila/SN_par_dzivokla_pabalstu.pdf [aplūkots 21.02.2020.]

¹⁶ Konsolidētie saistošie noteikumi. Pieejams:

https://www.ergli.lv/public/lat/pasvaldiba1/normativie_akti/saistosie_noteikumi1/konsolidetie_saistosie_noteikumi1/ [aplūkots 28.02.2020.]

¹⁷ Saistošie noteikumi Nr.14. Pieejams: <https://www.ludza.lv/wp-content/uploads/2019/12/2019.09.26.-Saisto% E2% 94% BC% C3% ADie-noteikumi-Nr.14-ar-preciz% E2% 94% 80% C3% B4jumiem-1.pdf> [aplūkots 28.02.2020.]

¹⁸ Latvijas Republikas tiesībsarga 2018.gada 17.oktobra vēstule Nr. "Par tiesībsarga redzējumu par 2019.gada valsts budžeta prioritātēm cilvēktiesību jomā". Pieejama: <http://www.tiesibsargs.lv/news/lv/tiesibsargs-iezime-nabadzibas-esenci-valsti> [aplūkots 21.02.2020.]

¹⁹ SDG142. Pašvaldību sociālā palīdzība. Pieejams:

https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala_socdr_aprupe/SDG142.px/table/tableViewLayout1/ [aplūkots 24.02.2020.]

robežās, neizvērtējot ģimenes vai personas ienākumus, bet ņemot vērā iepriekš neparedzamo apstākļu radīto zaudējumu sekas. Atsevišķas pašvaldības šo pabalstu definē arī kā pabalstu ārkārtas situācijās, kad personas nespēj nodrošināt savas pamatvajadzības.

Jāatzīmē, ka tāpat kā dzīvokļa pabalstam, arī šim pabalsta veidam pašvaldībās nav vienotas pieejas tā reglamentēšanā un lēmuma pieņemšanas kritēriji ir neskaidri, jo gala lēmums balstās uz situācijas individuālu izvērtējumu, ko veic sociālais dienests. Piemēram:

- Apes novada pašvaldība noteikusi, ka pabalsts krīzes situācijā nepārsniedz valstī noteiktās minimālās algas apmēru vienai ģimenei (personai), neizvērtējot tās ienākumus, ņemot vērā iepriekš neparedzamo apstākļu radīto zaudējumu sekas, ar nosacījumu, ka klientam nav tiesību saņemt citu valsts noteiktu pabalstu vai apdrošināšanas atlīdzību vai tie ir nepietiekami minimālo izdevumu segšanai pamatojoties uz personas iesniegumu un dokumentiem, kas pamato iesniegumā norādīto situāciju.²⁰
- Tukumā pabalsta ārkārtas situācijā apmērs ir 130,00 euro mēnesī uz vienu personu un 100,00 euro uz katru nākamo ģimenes locekli.²¹
- Beverīnas novadā vienreizējs pabalsts krīzes situācijā ir materiālā palīdzība naudā vienai personai divu GMI pabalstu apmērā.²²

Saskaņā ar Labklājības ministrijas datiem Aizkraukles, Carnikavas, Cēsu, Kandavas, Ķekavas, Mālpils, Rojas un Vecumnieku pašvaldības 2018.gadā nepiešķīra pabalstu krīzes situācijā nevienai personai.²³

Veselības aprūpes pabalsts

Tiesībsarga ieskatā būtisks ir arī veselības aprūpes pabalsts, kam kā pašvaldības brīvās iniciatīvas pabalstam parasti ir definēts konkrēts mērķis, piemēram, izdevumu segšanai par ārstēšanos stacionārā, zobārstniecību, optikas un medikamentu iegādi. Pabalsta summas visbiežāk variē robežās no 50 euro līdz 300 euro gada ietvaros.

Tāpat ir jāņem vērā kopējās tendences veselības aprūpes pieejamībā, proti - lai arī veselības aprūpes sistēma personai garantē iespējas saņemt valsts apmaksātus veselības aprūpes pakalpojumus, paredzot trūcīgām personām atbrīvojumu no pacienta līdzmaksājumiem, tomēr vienlaikus jāatzīmē, ka Latvijā pacientu tiešie maksājumi, salīdzinājumā ar Eiropas Savienības valstu vidējiem rādītājiem, ir ļoti augsti, kas negatīvi ietekmē veselības aprūpes pakalpojumu pieejamību un pacientu līdzestību ārstēšanas procesā. Slikts veselības stāvoklis un tā pašvērtējums tieši korelē ar mazākiem māsaimniecību ienākumiem²⁴.

Minētais norāda uz to, ka, lai gan veselības aprūpes pakalpojumu apmaksā ir paredzēta gan valsts, gan pašvaldības iesaiste, tās apjoms ir nepietiekams, līdz ar to šie iedzīvotāji ir spiesti par veselības maksājumiem maksāt paši vai atteikties no pakalpojuma.

Analizējot pieejamos pabalstus pašvaldībās, secināms, ka pabalsts veselības aprūpei nav paredzēts, piemēram, tādās pašvaldībās kā Mērsraga novads, Apes novads, Strenču novads. Saskaņā ar Labklājības ministrijas datiem, piemēram, Rēzeknes pilsēta, Rēzeknes novads, Tukuma novads, Rucavas novads un Aglonas novads 2018.gadā pabalstos veselības aprūpes

²⁰ Apes novada domes 23.11.2017. saistošie noteikumi Nr.8/2017 "Par sociālās palīdzības pabalstiem Apes novadā". Pieejams: <http://www.apesnovads.lv/wp-content/uploads/2019/03/Par-soci%C4%81%C4%81s-pal%C4%ABdz%C4%ABbas-pabalstiem-Apes-novad%C4%81.pdf> [aplūkots 28.02.2020.]

²¹ Pabalsts ārkārtas situācijā. Pieejams: <https://www.tnsd.lv/pakalpojumi/socialais-darbs-sociala-palidziba/personai-arkartas-situacija> [aplūkots 28.02.2020.]

²² Sociālā palīdzība. Pieejams: http://www.beverinasnovads.lv/images/dome/pakalpojumi/Soc-dienests/krizes_situa_SD.pdf [aplūkots 28.02.2020.]

²³ Pārskati par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību novada/republikas pilsētas pašvaldībās 2018.gadā. Tabula 3.2.1. Labklājības ministrijas mājas lapa. Pieejams: <http://www.lm.gov.lv/lv/publikacijas-petijumi-un-statistika/statistika/valsts-statistika-socialo-pakalpojumu-un-socialas-palidzibas-joma/gada-dati/par-2018-gadu> [aplūkots 24.02.2020.]

²⁴ Sabiedrības veselības pamatnostādnes 2014.–2020.gadam. Pieejamas: <http://polsis.mk.gov.lv/documents/4965>. Ministru kabineta 2017.gada 7.augusta rīkojums Nr.394 "Par konceptuālo ziņojumu "Par veselības aprūpes sistēmas reformu"". Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=292718>

izdevumu segšanai neizmaksāja nevienu centu.²⁵ Savukārt Centrālās statistikas pārvaldes dati par 2018.gadu liecina, ka pabalstu veselības aprūpei saņēma 38,6 tūkstoši iedzīvotāju, bet 2017.gadā 41,5 tūkstoši iedzīvotāju.²⁶

[4] Vērtējot, vai pašvaldību sniegtais sociālā atbalsta apjoms trūcīgām un maznodrošinātām personām ir pietiekams pienācīga dzīves līmeņa nodrošināšanai, jāsecina, ka pašvaldību sniegtā sociālā palīdzība ir sadrumstalota un fragmentēta. Tā nenodrošina pietiekamu atbalstu trūcīgu un maznodrošinātu iedzīvotāju pamatvajadzību segšanai. Maznodrošinātības kritēriji rada ievērojamu nevienlīdzību starp dažādu pašvaldību iedzīvotājiem, savukārt palīdzība mājokļa izdevumu segšanai ir simboliska un nesniedz atbalstu pēc būtības. Tādējādi iedzīvotāji atrodas nevienlīdzīgā situācijā, risinot ar mājokļa izdevumiem saistītos jautājumus.

[5] Centrālās statistikas pārvaldes apkopotie dati liecina, ka naudas trūkuma dēļ iedzīvotāji, kas atrodas zem nabadzības riska sliekšņa, ikdienas pamatvajadzības sev nevar nodrošināt vai to izdarīt viņiem ir ļoti grūti. Proti, turpmāk attēlotajā tabulā norādīts iedzīvotāju īpatsvars, kas atrodas zem nabadzības riska sliekšņa un naudas trūkuma dēļ nevarēja atļauties segt atsevišķas izmaksas (%).²⁷

Tab.Nr.1

	2017.gads	2018.gads
<i>Segt komunālo pakalpojumu rēķinus, īri vai atmaksāt kredītu</i>	21,6 %	22,9 %
<i>Uzturēt mājokli siltu</i>	20,5 %	15,7 %

*Avots: Centrālā statistikas pārvalde.
Iedzīvotāju īpatsvars, kas atrodas zem nabadzības riska sliekšņa un naudas trūkuma dēļ nevarēja atļauties segt atsevišķas izmaksas (%)*

Tādējādi secināms, ka lielā mērā to iedzīvotāju labklājības stāvoklis, kuri nonākuši nabadzības riska sliekšņa zonā, ir atkarīgs no pašvaldības sociālās palīdzības un tai izvirzītajiem kritērijiem.

Tāpat statistikas dati liecina, ka iedzīvotāji joprojām izjūt lielu ekonomisko spriedzi un segt pamatvajadzību apmierināšanai paredzētos izdevumus ir ļoti grūti. Vērtējot ekonomisko spriedzi, ja respondenti, novērtējot mājsaimniecības spēju segt izmaksas (segst komunālos maksājumus, īri un kredītu (t.sk., līzīngā maksājumus par pirkumiem uz kredīta), uzturēt mājokli siltu, atļauties segt neparedzētus izdevumus no pašu līdzekļiem, ēst gaļu, putnu gaļu vai zivis, vai līdzvērtīgu veģetāro maltīti katru otro dienu, katru gadu vienu nedēļu doties brīvdienās ārpus mājām, vismaz uz diviem jautājumiem sniedz noraidošu atbildi, tiek uzskatīts, ka mājsaimniecība ir pakļauta ekonomiskajai spriedzei.²⁸

²⁵ Pārskati par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību novada/republikas pilsētas pašvaldībā 2018.gadā. Tabula 3.1.5. Labklājības ministrijas mājas lapa. Pieejams: <http://www.lm.gov.lv/lv/publikācijas-petījumi-un-statistika/statistika/valsts-statistika-socialo-pakalpojumu-un-socialas-palīdzības-joma/gada-dati/par-2018-gadu> [aplūkots 24.02.2020.]

²⁶ SDG142. Pašvaldību sociālā palīdzība. Pieejams: https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala_socdr_aprupe/SDG142.px/table/tableViewLayout1/ [aplūkots 24.02.2020.]

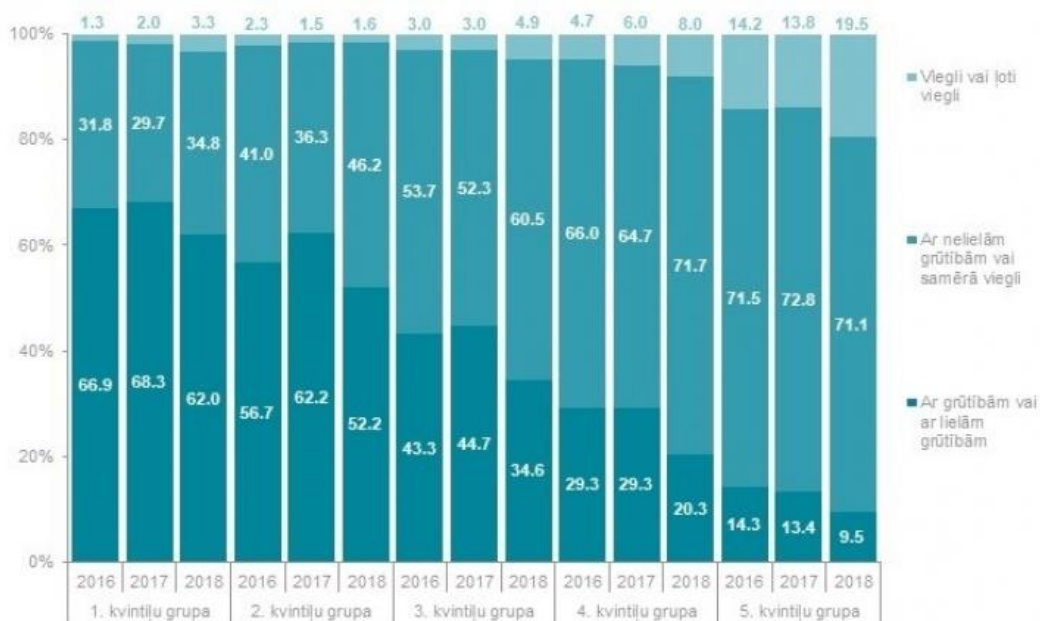
²⁷ Centrālā statistikas pārvalde. MNG020. Iedzīvotāju īpatsvars, kas naudas trūkuma dēļ nevarēja atļauties segt atsevišķas izmaksas. (%). Pieejams: https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala_nabadz_nevienl_matnenodr/MNG020.px/table/tableViewLayout1/ [aplūkots 20.02.2020.]

²⁸ Centrālā statistikas pārvalde. MNG030. Ekonomiskā spriedze mājsaimniecībās (%). Pieejams: http://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala_nabadz_nevienl_matnenodr/MNG030.px/ [aplūkots 20.02.2020.]

	2017.gads	2018.gads
<i>Iedzīvotāji zem nabadzības riska sliekšņa</i>	70,9 %	65,9 %

*Avots: Centrālā statistikas pārvalde.
Iedzīvotāju zem nabadzības riska sliekšņa ekonomiskā spriedze (%)*

[8] Faktu, ka ģimenes (personas), kas ir pakļautas nabadzības riskam un nespēj segt nepieciešamos ikdienas izdevumus, parāda zemāk esošā diagramma pa kvintiļu grupām 2016.-2018. gadā (procentos). Ikdienas izdevumi – iedzīvotāju subjektīvais skatījums, piemēram, uz pārtikas iegādi, mājokļa uzturēšanas izdevumiem, veselības aprūpes izdevumiem, ikdienas tēriņiem (transportis, apģērbs u.c.).

*Avots: Centrālā statistikas pārvalde.
Spēja segt nepieciešamos ikdienas izdevumus kvintiļu grupās 2016. -2018. gadā (%)*

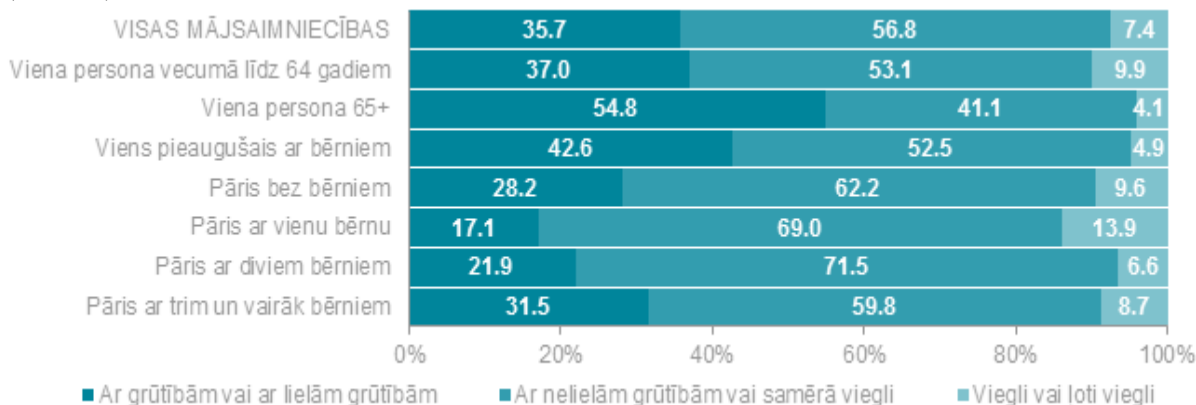
2017.gadā mājsaimniecībām ar zemākiem ienākumiem (1. un 2. kvintiļu grupa) visbiežāk trūka līdzekļu ikdienas izdevumu segšanai. 1.kvintiļu grupas mājsaimniecības norādīja, ka viena mājsaimniecības locekļa uzturēšanai būtu nepieciešami vismaz 360 eiro mēnesī, tomēr šo mājsaimniecību rīcībā esošie ienākumi veidoja tikai 45,1 % no šīs summas, sasniedzot 162 eiro uz vienu mājsaimniecības locekli mēnesī. Tas ir augstāks ienākumu līmenis nekā trūcīgai personai, tomēr statistikas dati liecina, ka arī ar šādiem ienākumiem personām ir ļoti lielas grūtības segt ikdienas izdevumus.

2. kvintiļu grupas mājsaimniecībās vēlamā minimālā summa bija 446 eiro mēnesī, bet to rīcībā esošie ienākumi – 285 eiro uz vienu mājsaimniecības locekli mēnesī (64 % no summas ikdienas izdevumu segšanai). 2018. gadā 62% trūcīgāko (1.kvintiļu grupas) mājsaimniecību ikdienas izdevumus sedza ar grūtībām vai ar lielām grūtībām. Turīgāko mājsaimniecību vidū (5.kvintiļu grupā) šāds īpatsvars bija ievērojami mazāks – 9,5%. Turklāt, salīdzinot ar zemāko kvintiļu grupu mājsaimniecībām, 5.kvintiļu grupas mājsaimniecības nosauca ievērojami augstāku summu ikdienas izdevumu segšanai – vismaz 711 eiro uz vienu mājsaimniecības locekli mēnesī.²⁹

²⁹ Pērn 35,7 % mājsaimniecību ikdienas izdevumus sedza ar grūtībām. Pieejams: <https://www.csb.gov.lv/lv/statistika/statistikas-temas/socialie-procesi/nabadziba/meklet-tema/2615-majsaimniecibu-ienakumu-pietiekamiba-2018-gada> [aplūkots 20.02.2020.]

[9] Vislielākās grūtības segt ikdienas izdevumus bija vientuļo senioru (no 65 gadiem) mājsaimniecībās – 54,8 % atzina, ka ikdienas izdevumus sedz ar grūtībām vai ar lielām grūtībām. 42,6 % mājsaimniecību ar vienu pieaugušo un bērniem arī sagādāja grūtības segt ikdienas izdevumus. Vismazāk grūtību segt izdevumus bija pāriem ar vienu bērnu (17,1 %).

Avots: Centrālā statistikas pārvalde.

Spēja segt nepieciešamos ikdienas izdevumus dažāda tipa mājsaimniecībās 2018. gadā, %

2018. gadā Latvijas iedzīvotāji norādīja, ka viena mājsaimniecības locekļa uzturēšanai būtu nepieciešami vismaz 555 eiro mēnesī. Tas ir par 46 eiro jeb 9,1 % vairāk nekā 2017. gadā, kad Latvijas iedzīvotāji norādīja, ka viena mājsaimniecības locekļa uzturēšanai būtu nepieciešami vismaz 509 eiro mēnesī, bet to rīcībā esošie ienākumi veidoja 96 % no šīs summas, sasniedzot 489 eiro mēnesī uz vienu mājsaimniecības locekli.

Apkopojot iepriekš minēto, tiesībsargs uzskata, ka, lai arī atbalsts iedzīvotājiem ar ļoti zemiem ienākumiem ir skatāms kā komplekss pasākumu kopums, tas nav pietiekams un nenodrošina ģimenēm (personām) nepieciešamo vai nenodrošina pienācīgu sociālo atbalstu pamatvajadzību apmierināšanai un cilvēka cienīgu eksistenci.

Ar cieņu

tiesībsargs

J.Jansons

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu